

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 638 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari.....	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarning tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellastirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
Axmedova Dilnoza Anvarovna	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
Bakirov Otabek Bo'ranovich	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
D. J. Norboyeva	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
Khazratova Zukhra Mamaraimovna	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
Niyozov Javlonbek	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
Radjapova Zuxra Tirkashevna	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
Solihova Barno Sodik qizi	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
Yarmatov Shermo'min Rahmatovich	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
Атаджанова Сохиба Талиповна	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
Kayumova Nazokat Rashitovna	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
Eshonqulova Umida Xolmirzayevna	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
Abulova Mohigul Komiljonzoda	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
Inomova Mahliyo Yusuf qizi	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhridin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	
Поэтапное вовлечение детей с расстройствами аутистического спектра в дошкольное инклюзивное образование: комплексный анализ научно-теоретических и практических подходов	234
Сабина Рагимова Ровшан кызы, Айсель Масимова Арастун кызы	
Umumta'lim maktablarida fizika fanini o'qitish metodikasini rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishni boshqarishni takomillashtirish	245
Allaniyazova Bibigul Sarsenbay qizi	
Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligi darslariga kreativ fikrlash asosida tayyorlash	248
Botirova Jumagul Chori qizi	
Boshlang'ich sinflarda fanlarni o'qitish metodikasini rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishni boshqarishni takomillashtirish	254
Kaypova Gulnara Muratbaevna	
Umumta'lim maktablarida tabiiy-ilmiy savodxonlik ko'nikmalarining rivojlantirish masalalari	257
Davletova Hamida Xasan qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy axloqiy ruhda tarbiyalashning psixologik jihatlari	261
Fayzullayev Ermat Majidovich, Ortiqova Mashxura	
Orkestr va ansamblarning fan sifatidagi o'rni va tarbiyaviy ahamiyati	265
Fayzullayev Ermat Majidovich	
Maktab fizika darslarida interaktiv dasturlar va simulyatorlardan foydalanish metodikasi	269
Xayriddinova Malikaxon Qodirxon qizi	

Musiqada midi musiqiy cholg'ularning raqamli interfeysi.....	274
<i>Omonov Xasanxon Sulaymonovich</i>	
Karyera o'sishida gender tafovutlarning ahamiyati.....	277
<i>Yulchiboyeva Nazokatxon Iqboljon qizi</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kreativlik sifatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar	283
<i>Omonov Xasanxon Sulaymonovich, Normuradova Nafisa Kuchkarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik tarbiyasi – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida	287
<i>Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Marjona Atoyeva Ismat qizi</i>	
Ilk yoshdagi bolalar psixologiyasi va rivojlanish xususiyatlari.....	291
<i>Kayumova Nargiza Mirziyatovna, Ne'matjonova Gulzira Ne'matjon qizi</i>	
Jadid pedagogik tafakkurida "o'qituvchi" fenomeni.....	294
<i>Xushbokov Oybek Uralovich</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida savol berish malakalarini shakllantirish	296
<i>Erhanova Nasiba Absayitovna</i>	
Musiqiy ta'limda xalq va zamonaviy qo'shiqlar vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning etnomadaniy komponentlarni shakllantirish	298
<i>Qurbanova Muslima Shavkatbek qizi</i>	
Umumta'lim maktablari o'quvchilarida tadbirkorlik ko'nikmalarini tarkib toptirish metodikasi (biologiya fani misolida).....	300
<i>Akmalova Farida Dilmurod qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda adaptiv ta'lim texnologiyalari yordamida bolalar ijodkorlik ko'nikmasini shakllantirish mazmuni.....	304
<i>To'xliboyeva Zuxra Abdumutal qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi iqtidorli bolalar bilan ishlashda ta'lim texnologiyasi	308
<i>Xudoyberdiyeva Durdona Baxodir qizi</i>	
Pedagogik-psixologik qarashlarda otaning oiladagi o'zni haqidagi tasavvurlarni shakllantirish dinamikasiga oid fikrlar talqini.....	311
<i>Karshiyeva Dilafuz Suyunovna, Maxamatova Munisa Mamirzo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tilini o'qitishning nazariy va amaliy asoslari	314
<i>Axmatqulova Maxfuza Shuhrat qizi</i>	
Integrativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda interpersonal intellekt ko'nikmalarini rivojlantirish ...	318
<i>G'ulomova Oychehra No'monjon qizi</i>	
Etnomadaniy qadriyatlarni integratsiyalashgan ta'lim jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarga singdirishning samarali yo'llari	321
<i>G'ulomxo'jayeva Mushtariy Elmurod qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida grafik organayzerlardan foydalanish	324
<i>Iroda Isroilova</i>	
Buxoro iqlimi va tabiiy resurslaridan samarali foydalanish: ekologik va fizik-geografik yondashuv	329
<i>Mardonova Saodat Muzaffarovna</i>	
Effective Traditional and Innovative Approaches in English Language Teaching: Evidence From EFL Classrooms	333
<i>Yuldoshev Khaydarbek</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'at boyligini rivojlantirishda lingvopedagogik yondashuvning nazariy-metodologik asoslari.....	336
<i>Allayarova Sojida Umirzakovna</i>	
Механизмы использования цифровых педагогических технологий для обеспечения непрерывности образовательного процесса учащихся начальных классов в условиях длительного лечения	339
<i>Турсунова Д. З., Холлиева Н. Х.</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkazilgan o'yin faoliyatlarini bolalar ovozi talaffuzining takomillashuviga ta'siri	342
<i>Kattaxo'jayeva Shaxlohon Bohodirovna</i>	

O'qituvchilar tayyorlashda pedagogik innovatsiyalar va milliy kontentni integratsiya qilish strategiyalari ...	344
<i>Rahmatova Feruza Qudrat qizi</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonini tashkil etishda tizimli yondashuv	348
<i>Abdusamatova Nargiza Jamoliddinovna</i>	
Moliyaviy savodxonlik asoslarini shakllantirish uchun "Tejamkor bola" o'yinli ta'lim faoliyatini asosida ishlashni takomillashtirilish.....	352
<i>Rizayeva Munisxon Maxkamovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida byudjet hisobi standartlariga (BHS) muvofiq buxgalteriya hisobini tashkil qilish va yuritish tartib-qoidalari.....	356
<i>Boltayev Ahmad Rustamjonovich</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari moliyaviy munosabatlarning huquqiy asoslari	359
<i>Boymuradov Normurod Abdusadikovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishning metodologik asoslari.....	362
<i>Ma'rufov Mansurbek Musajonovich, Xonimov Mirqosim Samatqul o'g'li</i>	
O'smirlarda liderlik xususiyatlarini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	367
<i>Salayeva Dilafuz Buranovna</i>	
Pedagog nutq madaniyatining milliy va umuminsoniy qadriyatlarga ta'siri.....	370
<i>Toshtemirova Nigina Normurod qizi</i>	
Новые методы обучения устному переводу студентов-переводчиков.....	373
<i>Уринбаева Дилдора Утепбергеновна</i>	
O'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning pedagogik tuzilmasi	376
<i>Muxammadiyev Baxtiyor Jurayevich</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning o'qish savodxonligini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	380
<i>Axrorov Voris Yunusovich, Botirova Ozoda Nasir qizi</i>	
Ta'lim sifatini baholashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning o'rni (oliy ta'lim misolida)	385
<i>Axrorov Voris Yunusovich, Boltayeva Jaxona Ulug'bek qizi</i>	
Umumta'lim maktablarida 7-sinf biologiya fanini o'qitishda virtual laboratoriyalardan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'siri	389
<i>Turakulova Mehriniso Nuriddinovna, Ruziqulova Nilufar Abdumajidovna, Allazarova Natalya Aleuatdinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashning mavjud holati va rivojlantirish strategiyalari ...	393
<i>Mamadaliyeva Mumtozbeim</i>	
6–7 yoshli bolalarning bilim olishga faol qiziqishini rivojlantirish metodikasi	396
<i>Artikova Muhayyo Botiraliyevna, Abduxolisova Gulsanam O'ktambek qizi</i>	
The Main Peculiarities of Abbreviations in Modern English.....	399
<i>Absalomova Aziza Baxodir qizi</i>	
Autizmli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda bir qator terapiya va metodlardan foydalanish	404
<i>Yoqubova Hurriyat Burxonovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'yinlar, virtual reallik va geymifikatsiya orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish.....	407
<i>Xaitova Nazokat</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirishda tabiiy materiallardan foydalanishning pedagogik usullari.....	411
<i>Rustamova Manzura Mirkamalovna, Qo'ziyeva Umriniso Muzaffar qizi</i>	
Bo'lajak muhandislarning loyihalash ko'nikmalarini klaster muhitida rivojlantirish modellari	415
<i>Eshonqulova Shafoat Ergashevna, Sherzod Eshonqulov</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish	420
<i>Ermatova Mamlakat Qadirkulovna</i>	
9-sinf o'quvchilarini kasbga yo'naltirishda iqtisodiy ko'nikmalarni shakllantirish pedagogik muammo sifatida.....	423
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i>	

Texnologiya asosidagi ingliz tili o'qitish va o'quvchi mustaqilligi: farmatsevtika talabalari misolida	427
<i>Ikranova Shohsanam Ravshanboy qizi</i>	
Maqollar asosida ingliz tili o'qitishning lingvodidaktik asoslari (Afg'oniston dariy tilli maktablar misolida) ..	430
<i>Samadi Nooria</i>	
Loyihaga asoslangan ta'lim texnologiyasi orqali talabalarda ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyasini rivojlantirish tadqiqi	434
<i>Jo'rayeva Zebiniso Yo'ldosheva</i>	
Boshlang'ich sinfda tabiiy fanlarni o'qitish samaradorligini oshirishda innovatsion va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish	440
<i>Yulchiyeva Zulfiya Baxodir qizi</i>	
Shaxsning individual intellektual rivojlanishi pedagogik muammo sifatida	444
<i>Ol'tiboyeva Kamola Sharofjon qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanish orqali o'quvchilar qiziqishini aniqlash yo'llari ...	448
<i>Qalandarova Yulduz G'ayrat qizi</i>	
Проблемы физического воспитания студентов и пути их решения	454
<i>Ходжанов Азиз Рахимович</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda milliy ertaklardan foydalanish texnologiyasi	458
<i>Kayumova Nargiza Mirziyatovna</i>	
Jamiyatda sog'lom turmush tarzini tashkil qilishda jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarining o'rni	461
<i>Dehqonova Mahmuda Ortiqovna</i>	
Yadro itqitish sport turida kuch tayyorgarligining biomexanik va funksional ahamiyati	466
<i>Djabbarov Axror Islomovich</i>	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining didaktik tayyorgarligini takomillashtirish	469
<i>Axmedova Laylo Baxtiyor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda shaxsga yo'naltirilgan strategiyalar	475
<i>Urazimbetova Aygul Aralbayevna</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishda kompyuter texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari	482
<i>Kamolova Yulduzxon Ma'murjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etishda ota-onalar bilan hamkorlikni amalga oshirish texnologiyasi	488
<i>Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Jo'rabayeva Nozima Bekmurod qizi</i>	
Psixologik zo'ravonlik oqibatlarini bartaraf etishda psixokorreksion mexanizmlar	491
<i>Tursunpo'latova Zaxro Zafar qizi</i>	
Shifokorlar professional karerasi resurslari va ularning obyektiv ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish natijalari	496
<i>Arziqulov O'tkirbek Maxammatovich</i>	
Bolalarda maktabgacha ta'lim yoshidagi kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda ijodiy o'yinlarning o'rni	501
<i>Berdiyeva Umida G'oyibberdiyevna</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning neyropedagogik yondashuvlar asosida kognitiv rivojlantirishning mohiyati	505
<i>Aliyeva Odila Madamin qizi</i>	
Emotional Intelligence and Perceptive Ability: Keys to Pedagogical Success	508
<i>Abdurakhimov Shokhasim Abdurakhmonovich</i>	
Bo'lajak logopedlarni og'ir nutq nuqsonli bolalar bilan ishlashga tayyorlashning nazariy asoslari	511
<i>Achilova Sevara Djasirkulovna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik g'oyalarini zamonaviy boshlang'ich ta'lim bilan integratsiyalash	515
<i>Daliyeva Eliza Zokir qizi</i>	

Talabalarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirishda Mahmud Qoshg'ariy merosidan foydalanish.....	519
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna, Ravshanova Sarvinoz O'ktamjon qizi</i>	
Derivation and Nominalization in Medical Terminology: A Comparative Model of Term and Process Name Formation in English and Uzbek	523
<i>Gulnigor Yazdonkulova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq buzilishlarida pedagogik-psixologik korreksiya usullari hamda mexanizmlari.....	526
<i>Jo'rayeva Muattar Abdumajit qizi</i>	
Ta'lim sifatini boshqarishga tizimli yondashish hamda pedagogikada PDCA modelining ahamiyati	530
<i>Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna, Xolmatova Maftuna Turdimat qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalarining kimyo ta'limidagi o'rni.....	535
<i>Jumaniyazova Mahliyo Qahramonovna</i>	
Inklyuziv maktab sharoitida kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiy-perseptiv tajribani shakllantirish ...	539
<i>Karimova Zulfiya Abduraxmanovna</i>	
Sirdaryo viloyati toponimlarining shakllanish jarayonlari	543
<i>Kenjayeva Iroda Alisherovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda art texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari.....	546
<i>Mamatova Husnora Eshquvatovna</i>	
O'quvchi yoshlarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish va uni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash.....	550
<i>Mehmonova Nilufar Shuhratovna</i>	
Integrating Social-Emotional Learning in EFL Classrooms: Enhancing Language Proficiency and Emotional Intelligence.....	553
<i>Meylinorova Feruza Bakhtiyor qizi</i>	
Nodavlat ta'lim tashkilotlari pedagog-tarbiyachilarining malakasini oshirish mexanizmini takomillashtirish	559
<i>Muminova Nargiza Sabitdjanovna</i>	
TEACCH konsepsiyasi – autizm va kommunikativ buzilishlari bo'lgan bolalarni davolash va o'qitish dasturi	562
<i>Murodova Sarvigul Raxim qizi</i>	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirishning funksional modeli	566
<i>Norboyeva Moxigul Shavkat qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarning shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarini takomillashtirish	569
<i>Norqulova Ma'mura Husniddin qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 6-sinfida o'qitiladigan "Tabiiy fanlar"dan mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	574
<i>Qo'qonboyeva Shaxlo Rafikjonovna</i>	
The Intersection of Science and Pedagogy: The Teacher's Role in Professional Evolution	580
<i>Rahimberdiyev Rustam Abdunasirovich, Shukurova Madina</i>	
Maktabgacha katta guruhlarida STEAM texnologiyasi bilan tanishtirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	583
<i>Rakhimova Laylo Hamidjon qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	586
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Kurashchilarda muvozanat (balance) va ko'tarib uloqtirish texnikasi o'rtasidagi bog'liqlik	590
<i>Shermatov Gulom Qaxxorovich</i>	
O'qituvchi shaxsining o'zini o'zi rivojlantirishida akmeologik pozitsiyaning o'rni.....	594
<i>Xaitov Abdusolim Abdulkim o'g'li</i>	
Lego-qurilish, konstruksiyalash, robototexnika – STEAM ta'lim moduli sifatida	596
<i>Xamroyeva Sitara Samadovna</i>	

Raqamli jamiyatda o'smir yoshdagi o'quvchilarning huquqiy axborot olish madaniyatini rivojlantirish mexanizmlari	599
<i>Xayrullayev Axror Aktam o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda axborot kommunikatsiya texnologiyalari yordamida ta'limiy o'yinlarni loyihalash va joriy etish	602
<i>Xikmatova Moxinur Amir qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlar orqali kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy yechimlarini ishlab chiqish usullari	605
<i>Xolmo'minova Mohichehra Bahrom qizi</i>	
O'quvchilarning biologiyaga qiziqishini oshirishda innovatsion ta'lim metodlari	609
<i>Xudayberganova Madina Saotboy qizi, Abdiqodirov Murodxo'ja Alisher o'g'li, Nishanbayeva Arayim User qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida shug'ullanuvchi voleybolchi qizlarning musobaqa oldi jismoniy va psixologik tayyorgarligini takomillashtirish metodikasi	612
<i>Xudoynazarova Sayyora Ravshanovna</i>	
Maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar asosida bolalarni axloqiy tarbiyalash texnologiyalari	618
<i>Yo'ldoshboyeva Gulmira Xushnudovna</i>	
Umumta'lim maktab seksiyasi uzunlikka sakrovchilarining jismoniy rivojlanganlik darajasi	621
<i>Zokir Akramov O'tkir o'g'li</i>	
Perseptiv qobiliyat: o'qituvchining o'quvchini tushunish sa'nati	625
<i>Zokirov Mirzaraxim Abdaliyevich</i>	
Ожидания и потребности родителей как основа продвижения услуг дошкольного образовательного учреждения в Республике Узбекистан	628
<i>Ким Ирина Николаевна, Аббосхонова Зухра Баходир кизи</i>	
Экспериментальная деятельность – метод развития здоровьесберегающей компетентности у детей старшего дошкольного возраста	631
<i>Ким Ирина Николаевна, Алиходжаева Райхон Шавкат кизи</i>	
Подготовка детей-билингвов к школьному обучению: интеграция цифровых и традиционных педагогических методов	634
<i>Ким Ирина Николаевна, Умарова Шоиста Рустамовна</i>	

TEACCH KONSEPSIYASI – AUTIZM VA KOMMUNIKATIV BUZILISHLARI BO'LGAN BOLALARNI DAVOLASH VA O'QITISH DASTURI

Murodova Sarvigul Raxim qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti
Maxsus pedagogik ta'lim yo'nalishi tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada TEACCH konsepsiyasi – autizm va muloqot buzilishlari bo'lgan bolalarni davolash hamda o'qitishga yo'naltirilgan dastur, shuningdek, TEACCH konsepsiyasining asosiy tamoyillari, tizimli ta'lim, ko'rgazmali tuzilma, makonni tashkil etish va vaqtni tartibga solish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: TEACCH, konsepsiya, vizual axborot, vaqtni strukturalash, AAPEP.

Abstract: This article examines the TEACCH concept—a program designed for the treatment and education of children with autism and communication disorders. It explores the fundamental principles of the TEACCH approach, including structured education, visual organization, spatial organization, and time management.

Key words: TEACCH, concept, visual information, time structuring, AAPEP.

Аннотация: В статье рассматривается концепция TEACCH – программа, направленная на лечение и обучение детей с расстройствами аутистического спектра и нарушениями коммуникации. Анализируются основные принципы концепции TEACCH, включая структурированное обучение, визуальную организацию, организацию пространства и регуляцию времени.

Ключевые слова: TEACCH, концепция, визуальная информация, структурирование времени, AAPEP.

KIRISH

TEACCH – “Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children” (autizm va u bilan bog'liq aloqa buzilishlari bo'lgan bolalarni davolash va o'qitish) atamasining qisqartmasi bo'lib, AQShning Shimoliy Karolina shtatida ishlab chiqilgan keng qamrovli davlat dasturi hisoblanadi. Shuni ta'kidlash joizki, TEACCH alohida bir usul yoki terapiya emas, balki autizmdan aziyat chekayotgan shaxslarga yordam va qo'llab-quvvatlashni ko'zda tutuvchi kompleks yondashuvdir. Ushbu dastur qariyb 30 yil avval Erik Shoplarning ilmiy tadqiqotlari asosida universitetlar, ota-onalar uyushmalari va davlat idoralari o'rtasidagi hamkorlik natijasida yaratilgan bo'lib, uning asosiy maqsadi autizm bilan kasallangan shaxslarning institutsionalizatsiyasi va segregatsiyasining oldini olishdan iborat edi. Amaliyot shuni ko'rsatdiki, TEACCH boshqa ko'plab dasturlarga nisbatan yuqori samaradorlikka erishdi.

Vaqt o'tishi bilan dastur faqat bolalar bilan cheklanmay, balki autizmga chalingan kattalarni ham qamrab oldi. Bugungi kunda yettita mintaqaviy TEACCH markazi turli muassasalarga, jumladan bolalar bog'chalari, maktablar, mustaqil yashash joylari, ustaxonalar va boshqa tashkilotlarga, shuningdek, alohida shaxslar va ularning oilalariga yordam hamda maslahatlar ko'rsatib kelmoqda. Tizimli ilmiy tahlil asosida yordam va qo'llab-quvvatlash shakllarini doimiy ravishda nazorat qilish va takomillashtirish yo'lga qo'yilgan bo'lib, aynan shu omil TEACCH dasturining butun dunyo miqyosida autizmga chalingan shaxslarga yordam berishning eng o'ziga xos va muvaffaqiyatli modellardan biri sifatida e'tirof etilishiga sabab bo'lmoqda. Autizm bilan og'rikan shaxslar uchun kasallikning og'irlik darajasidan qat'i nazar, maksimal mustaqillik va yuqori hayot sifatiga erishish imkoniyatini yaratish muhim hisoblanadi. Bunda ikki asosiy jihat uyg'unlashtirilishi lozim: jamiyatga imkon qadar keng integratsiya va ayni paytda eng yuqori darajadagi mustaqillikka erishishni ta'minlaydigan maxsus muhitning mavjudligi. Integratsiya faqatgina autizm bilan kasallangan shaxsning erkinligi va rivojlanish imkoniyatlarini cheklamasdan, aksincha, uning salohiyati va imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilgan taqdirdagina samarali deb baholanadi.

TEACCH konsepsiyasining asosiy tamoyillariga ko'ra, zamonaviy ilmiy ma'lumotlar autizmni bosh miyaning organik shikastlanishi bilan bog'liq, hozircha to'liq davolanmaydigan kognitiv buzilish sifatida ham talqin qiladi va autizm bilan og'rikan shaxslar butun umri davomida ushbu holat bilan yashashga to'g'ri keladi. Shu sababli ularga hayotning barcha sohalarida va umr davomida tizimli qo'llab-quvvatlash hamda yo'l-yo'riq ko'rsatish zarur. TEACCH yondashuvida yordam va hamrohlik "ikki yo'l tamoyili" asosida tashkil etiladi, ya'ni autizm bilan og'rikan shaxslar obrazli tarzda aytganda, boshqa madaniyat vakillari sifatida qabul qilinadi: ular dunyoni boshqacha idrok etadi, o'rganish jarayoni, qadriyatlar, qoidalari va qiziqishlari o'ziga xosdir. Shu bilan birga, ular "noautistik madaniyat" tomonidan shakllantirilgan jamiyatda yashaydilar va mazkur jamiyat ularga nisbatan muayyan talablarni qo'yadi, bu esa o'zaro moslashuv va tushunishni talab etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iloji boricha mustaqil yashash imkonini ta'minlash maqsadida autizmli shaxslar o'z qobiliyatlari va ko'nikmalarini rivojlantirishda tizimli ravishda qo'llab-quvvatlanishi zarur, chunki bu ularga zamonaviy jamiyat qo'yayotgan talablarni yengib o'tishga yordam beradi. Shu bilan birga, autizm bilan yashovchi shaxslarga "quloq solish", ya'ni ularning ehtiyojlari, qiyinchiliklari va imkoniyatlarini chuqur anglash hamda autizm tufayli yuzaga keladigan cheklovlar va murakkabliklar sezilarli darajada kompensatsiya qilinadigan muhitni yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv yangi xatti-harakatlar va moslashuv strategiyalarini o'zlashtirish imkonini beradi. Ushbu jarayonda pedagogning roli madaniyatlararo vositachi rolga o'xshash bo'lib, u turli idrok va tajriba dunyolari o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi.

Mazkur vazifani samarali amalga oshirish uchun autizm bilan yashovchi shaxslar bilan professional faoliyat olib boradigan mutaxassislar o'zlarini faqat tor mutaxassislik doirasida emas, balki "universal mutaxassis" sifatida ham anglashlari lozim. Bu shuni anglatadiki, ular psixologiya, logopediya yoki psixomotorika kabi alohida sohalaridagi bilimlar bilan cheklanmasdan, autizm sohasining umumiy va tizimli jihatlaridan ham xabardor bo'lishlari zarur. Autizm spektri buzilishining turli ko'rinishlari, uning idrok, xulq-atvor va rivojlanishga ta'siri haqidagi chuqur bilimlar mutaxassislarga autizmli shaxslarning dunyoni qanday qabul qilishini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Aynan shundagina ularga mos yondashuvlar, qo'llab-quvvatlash shakllari va samarali yordam strategiyalarini ishlab chiqish mumkin bo'ladi. Ota-onalar bilan hamkorlik ushbu jarayonda alohida ahamiyat kasb etadi. Mutaxassislar autizm bo'yicha ilmiy va amaliy bilimlarga ega "autizm bo'yicha mutaxassis" sifatida yordam ko'rsatsalar, ota-onalar "farzandi bo'yicha mutaxassis" rolini bajaradilar. Odatda, ota-onalar farzandlarining kuchli va zaif tomonlarini, ularning qiziqishlari, individual ehtiyojlari hamda kundalik hayotda duch keladigan muammolarini eng yaxshi biladilar. Shuningdek, ular mavjud shart-sharoitlar, oilaviy resurslar va talablar haqida muhim axborot manbai hisoblanadi. Shu sababli ota-onalar qo'llab-quvvatlash dasturini ishlab chiqishda ham, uni kundalik hayotga tatbiq etishda ham ajralmas hamkor sifatida namoyon bo'ladi. Ularning faol ishtirokisiz bolaning hayotiga singdirilishi lozim bo'lgan samarali yordamni to'liq amalga oshirish deyarli imkonsizdir.

Statsionar muassasalarda autizmli shaxslarni qo'llab-quvvatlash jarayonida hayotning turli sohalar, jumladan, uy, maktab va mehnat faoliyati o'rtasida yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yishga intilish kuzatiladi. Chunki autizmli shaxslar o'zlarining kuchli va zaif tomonlari, qiziqishlari va ehtiyojlari jihatidan juda katta farqlarga ega bo'lib, bu farqlar boshqa maqsadli guruhlariga nisbatan yanada yaqqolroq namoyon bo'ladi. Autizm spektri buzilishining muhim belgilaridan biri notekis rivojlanish profilining mavjudligidir, ya'ni bir sohada yuqori rivojlanish darajasi boshqa sohalaridagi rivojlanish darajasini oldindan bashorat qilish imkonini bermaydi. Shu sababli o'xshash tashxisga va rivojlanish darajasiga ega bo'lgan autizmli shaxslar butunlay turlicha qiyinchilik va muammolarga duch kelishlari mumkin. Bu holat ularga nisbatan xilma-xil, keng qamrovli va moslashuvchan yordam tizimini talab etadi. Shunday ekan, yordamni individuallashtirish birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib, har bir shaxs uchun maxsus dastur ishlab chiqilishi va aynan ushbu shaxs uchun nima foydali ekanligini aniqlash muhim hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Rivojlanish dasturini individual tanlash va moslashtirish jarayonida shaxsning hayotning turli sohalaridagi qobiliyatlari, qiziqishlari va o'ziga xos muammolari haqida to'liq hamda dolzarb ma'lumotlarga ega bo'lish zarur. Shu sababli diagnostika, ayniqsa yordamchi diagnostika jarayoniga katta e'tibor qaratiladi. Diagnostika PEPR (qayta ko'rib chiqilgan psixota'lim profili), AAPEP (o'smirlar va kattalar uchun psixota'lim profili) kabi standart metodlar asosida yoki kundalik hayotni norasmiy baholash shaklida amalga oshirilishi mumkin. Batafsil dastlabki tashxis bilan bir qatorda, belgilangan rivojlanish maqsadlari muntazam ravishda qayta ko'rib chiqilib, baholanib boriladi. Barcha yordam dasturlari autizmli shaxsning kuchli tomonlari va qiziqishlariga yo'naltiriladi hamda aynan shu resurslardan zaif tomonlarni kompensatsiya qilish uchun foydalaniladi. Yordamni rejalash-

tirish va amalga oshirish jarayonida shaxsda allaqachon shakllangan qobiliyatlar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ularni maqsadli qo'llab-quvvatlash orqali yanada takomillashtirish mumkin. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, autizmlı shaxslar o'quv materialı ularning qiziqishlariga mos kelganda va mehnat natıjaları qisqa vaqt ichida namoyon bo'lganda yanada samarali o'rganadilar hamda o'zlarini qulay his qiladilar.

Ta'kidlash joizki, TEACCH konsepsiyasi alohida bir metod emas, balki mustahkam o'quv-nazariy asosga ega bo'lgan umumiy integrativ pedagogik konsepsiya hisoblanadi. Ushbu yondashuv doirasida turli metodlar va terapevtik shakllardan foydalanish mumkin, biroq ularning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslangan bo'lishi va aynan mazkur shaxs uchun foydali ekanligi isbotlangan bo'lishi zarur. Mazkur konsepsiya autizmlı shaxs uchun o'ziga xos "protez" vazifasini bajarib, mavjud nuqsonlarni kompensatsiya qilishga xizmat qiladi. Masalan, ko'rish buzilishlarida ko'zoynak, eshitish buzilishlarida eshitish apparati qanday yordam bersa, TEACCH konsepsiyasi ham autizmlı shaxsning kundalik hayotda moslashuvini yengillashtiruvchi muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Autizmlı odamlarda idrokning alohida jihatlarini yetarli darajada tuzish hamda sodir bo'layotgan voqealar-ning ma'nosini tushunish qobiliyati buzilgan bo'ladi. Atrofdagi dunyo ularga tartibsiz, tushunarsiz va shuning uchun yengib bo'lmaydigan bo'lib tuyuladi. Qo'llab-quvvatlashni muvaffaqiyatli amalga oshirish olingan tajribani qayta ishlash, xavotir darajasini pasaytirish va o'quv jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun tashqi tuzilmani yaratishdan boshlanishi kerak. Aynan shu jihat TEACCH kontsepsiyasiga aylangan metodologik yondashuvning mohiyatini tashkil etadi. Tuzilmali ta'lim. Tuzilmaning turli darajalarini ko'rib chiqishdan oldin yana bir bor ta'kidlash kerakki, tuzilmani yaratish insonga yordam berishi lozim, uning harakat erkinligini cheklamasligi kerak. U atrofdagi dunyoni yanada bashorat qilinadigan va tushunarli qilishi, ishonchsizlik hamda mo'ljal yo'qotishning oldini olishi, mustaqillik darajasini oshirishi zarur. Tuzilmalashtirish hech qachon o'z-o'zidan maqsadga aylanmasligi kerak. Tuzilma faqat haqiqatan ham zarur bo'lgan joyda o'rnatilishi lozim. Agar u to'g'ri tushunilsa, yo'nalish va ishonchning shunday darajasini ta'minlaydiki, u harakatlarning moslashuvchanligi va erkinligi darajasini pasaytirmaydi, aksincha, oshiradi.

Ko'rgazmali tuzilma. Birinchi navbatda, tuzilmalashtirish bo'yicha har qanday yordam vizual shaklda taqdim etilishi kerak. Bu autizmlı odamlarning kuchli tomonlarini hisobga oladi: rivojlangan ko'rish idroki, buning natijasida ular ko'pincha eng kichik o'zgarishlarni ham sezish qobiliyatiga ega bo'ladilar. Boshqa tomondan, odatiy asosiy muloqot vositamiz – nutq ko'pincha ularga tushunarsiz bo'ladi. Bu hatto normal aqliy va nutqiy qobiliyatlarga ega bo'lgan autizmlı odamlarga ham taalluqlidir. Nutq o'tkinchi va mavhumdir. Nutq orqali, odatda, juda katta hajmdagi axborot tez sur'atda uzatiladi. Vizual axborot esa, aksincha, ko'rgazmali bo'lib, u juda aniq va faqat eng muhim ma'lumotlar bilan chegaralanadi. Vizual tuzilma vizual tashkil etish shaklida ifodalangani, masalan, ish materiallarini o'rganish uchun fazoni funksional zonalarga bo'lish. Ko'rsatmalar ham vizual shaklda, masalan, yozma tarzda, rasmlar, shablonlar yoki namunalar ko'rinishida taqdim etiladi. Bundan tashqari, vizual yordamchi vositalar yordamida berilgan vaziyatning muhim jihatlarini ajratib ko'rsatish orqali yanada aniqlikka erishish mumkin. Masalan, kun tartibining keyingi harakatni tushuntiradigan qismini qizil ramkaga joylashtirish lozim. Tushunarliklikning oshirilishi shkak tortmalari, xona eshiklari va boshqa joylarga piktogrammalar joylashtirilishi orqali ta'minlanishi mumkin. Tuzilmalashtirish uch sohani o'z ichiga oladi: fazoviy tuzilma, vaqt tuzilmasi va faoliyat tuzilmasi.

Makonni tashkil etish. Xonalarning jihozlanishi yo'nalishni osonlashtirishi va ularning vazifalari haqida aniq ma'lumot berishi kerak. Masalan, ish va o'yin hududlari aniq ajratilgan bo'lishi lozim. Ovqatlanish, ishlash va o'ynash uchun bir xil stolning qo'llanilishi autizmlı odamni kuchli chalg'itishi mumkin. Aksincha, har bir faoliyat turi uchun alohida stollar yoki turli rangli dasturxonlardan foydalanish unga nima kutayotganini aniqlashda yordam beradi. Ko'rinmas chegaralarni, masalan, stol atrofida o'tirgan har bir kishi o'ziniki deb hisoblaydigan hududni ko'rinadigan qilish zarur. Yopishqoq lenta yoki, agar bu yetarli bo'lmasa, yog'och reyka autizmlı odamga qo'shnisining tarelkasi uning hududiga tegishli emasligini tushunishga yordam beradi. Xonalarni tashkil etishdagi yana bir muhim jihat – autizmlı odamlarning sezuvchanligini hisobga olish va chalg'ituvchi omillarni kamaytirishdir. Himoya ekranlari yoki to'siqlar, alohida xonalar yoki shaxsiy stollar, xonani kam miqdordagi qo'zg'atuvchilar bilan jihozlash qo'shimcha stressning oldini olishga yordam beradi.

Vaqtıni tuzilmalashtirish. Autizmlı odamlarda vaqt hissi yetarli darajada rivojlanmagan bo'lib, ular kun davomida turli xil faoliyatlar va ularning o'zaro bog'liqligini kuzatishda qiynaladilar. Ularning aksariyati buni faqat har kuni hamma narsa bir xil tartibda takrorlangan taqdirdagina uddalay oladilar. Autizmlı odamlar bunday bir xillikka qat'iy rioya qilish orqali kutilmagan hodisalar sonini kamaytirishga va ularni oldindan ko'ra bilishga intiladilar, ammo bu ularning "yopiq doira"ga tushib qolishi va yangi tajriba olish imkoniyatlarining cheklanishi hisobiga sodir bo'lishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, TEACCH konsepsiyasi autizm va kommunikativ buzilishlari bo'lgan bolalarni o'qitish hamda rivojlantirishda tizimli va individual yondashuvni ta'minlovchi samarali pedagogik dastur hisoblanadi. Mazkur yondashuv bolaning kuchli tomonlariga tayangan holda muhitni strukturaviy tashkil etish, vizual qo'llab-quvvatlash va kundalik faoliyatni aniq rejalashtirish orqali ularning mustaqilligi, ijtimoiy moslashuvi va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. TEACCH dasturining ta'lim va tarbiya jarayoniga tatbiq etilishi maxsus ehtiyojli bolalarning hayot sifatini yaxshilash hamda ularni jamiyatga integratsiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nikolskaya O.S., Baenskaya Ye.R. Bolalar autizmini affektiv buzilish sifatida tuzatish. – 2014.
2. Nikolskaya O.S., Baenskaya Ye.R., Libling M.M. Autistik bola: yordam yo'llari. – M.: Terevinf, 2007.
3. Ivanov Ye.S., Demyanchuk L.N., Demyanchuk R.V. Bolalar autizmi: tashxis va tuzatish. – Sankt-Peterburg, 2004.
4. Zyumalla R. TEACH I dasturi bo'yicha autizmli bolalarni o'qitish va qo'llab-quvvatlash. A. Ladisov, O. Igolnikov. – Minsk, 2005. – 73 b.
5. Clayton P.J., Fatemi S.H. Psixiatriyaning tibbiy asoslari. – Totova, 2008.
6. www.google.com
7. www.chrome.com

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.